

שמים. (מובא ברשב"א כאן. והעיר ב"פה עינים' שהתוס' בכתובות (לג: ד"ה לאו) כתבו כן מסברא, שפטור לצי"ש, ולא הזכירו הירושלמי).

ומשמע מדברי הרשב"א, שגם כשבאו עדים אחר כך, כבר נפטר אף בדיני שמים. (בהגר"א – יו"ד רסו סק"פ).

(וע' כאן ב'אילת השחר' שהסביר למה לא שחררו, הלא העבד הוא מוחזק בעצמו, ור"ג ידע בעצמו שסימא את עינו – אלא לפי שאין מועילה תפיסה אלא כשיש עכ"פ אפשרות הוכחה בבית דין (וכמש"כ הרא"ש שתפיסה מועילה מדין 'עביד אינש דינא לנפשיה'). וכיון שלא היו כאן עדים, אין התפיסה בעצמו כלום, הגם ששניהם יודעים את האמת, שסימא את עינו).

– הגם שרבן גמליאל סימא את עינו שלא בכוונה (שהרי אסור לעשות כן לכתחילה), אעפ"כ יוצא לחירות לדעתו, שסבר כתנא קמא (לעיל כו:): ולא כרשב"ג שאמר שלא יצא אלא בשנתכוין לשחתה. (הגהות ריעב"ץ. ולדעת הסוברים (ע' כס"מ – עבדים ה, יא. ודלא כהתוס' שם) שאף לחכמים בעינין שהתכוין לאבר, צריך לומר שגם המעשה שלפנינו היה כן, דומיא ד'הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול את עיני').

'הא יש לו עדים חייב, ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים – חייב. א"ל: שאני רבן גמליאל דלא בפני בית דין אודי' – יש לדייק מהשאלה, וכן מהתשובה, שאם הודה בפני בית דין אחד, גם אם יבואו עדים לחייבו בבית דין אחר – לא יתחייב. שאם אי אתה אומר כן, מה היתה הקושיא מעיקרא, הלא שפיר אמר לו 'אין לו עדים', כי אם היו עדים, היה יכול לשחררו בבית דין אחר, הגם שהודה בבית דין. וכן מדוע הוצרך לתרץ שהודה שלא בבית דין. (עפ"י נתיבות המשפט שנ, דלא כהקצוה"ח שם; חרושי הגר"ר בענגיס ח"א ג. מח' זו הובאה לעיל ה.)

דף עה

'שלא בבית דין הוה קאי' – משמע שכל הודאה בקנס, גם הודאה כזו שאינה פוטרתו, כגון חוץ לבית דין, אין בה דין 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי', ולא ניתן לחייבו על סמך הודאתו. ולפי זה נראה שהוא הדין במודה בקנס בזמן הוה, שאין לנו ב"ד סמוכין, ואין דנים דיני קנסות, אם הודה בקנס, אפילו בבית דין, הגם שאינה הודאה לפוטרו, כי כאילו הודה מחוץ לבית דין (ואם יבואו עדים אחר כך, והלה תפס – אין מוציאין מידו, כדין קנס בזמן הוה. וכן בהוצאת שן ועיני לעבד, כיון שהעבד תפוס בעצמו, שוב אינו יכול לשעבד בו, אם יש עדים שסימא את עינו), אעפ"כ אין בכח הודאה זו לחייבו מדין 'הודאת בעל דין'. (ש"ך יו"ד רסו זקנ"ב. וכן דעת הגר"א שם).

ואמנם כמה פוסקים חולקים על כך (כן נראה ממשמעות דברי הב"ח, הסמ"ע והעט"ז, עפי"ד הרמב"ן. ואף הש"ך עצמו בחו"מ א סקט"ז נקט את הדעה השניה, וכבר העיר על כך בקצות החושן שם סק"ו. ושם כתב שניתן לדחות את הראיה מסוגיין, שבמעשה דר"ג לא שייך 'הודאת בע"ד', משום 'חב לאחריני', שאסר את העבד בשפחה. ואעפ"כ דעתו שם שלעולם פיו אינו מחייב קנס, שבקנס לא נאמר הך דינא ד'הודאת בעל דין').

ובספר שערי ישר (ו, יט) כתב לחלק בין הודאה מחוץ לבית דין בזמן שיש ב"ד סמוכין, להודאה בזמן הוה. ותורף דבריו, שזה שמועילה תפיסה בקנס, הוא משום 'עביד אינש דינא לנפשיה', והיינו, שיש לו לאדם סמכות כפיה כשל בית דין בעשיית דין לעצמו כשיש לו פסידא, אך בתנאי שיוכל לברר

אח"כ בפני ב"ד שתפס כדין. ועל כן, בזמן שיש סמוכין, א"א לו לעולם לברר בפני ב"ד שתפס כדין, על סמך הודאת החייב, שהרי אז ייפטר מצד 'מרשיע את עצמו', וזה שאמר רבי יהושע לר"ג 'אין בדבריך כלום', כיון שאין לו עדים. לא כן בזמן הזה שאין פטור ד'מודה בקנס' בהודאתו לפני ב"ד, כאמור, לכן שפיר יש מקום לומר שתועיל תפישתו על סמך הודאה בלבד. כי יוכל להוכיח בפני ב"ד את צדקת תפיסתו, כי אז ידון הענין כשאר דיני גזלות, אם תפיסתו כדין היתה, ואין זה דיון על 'קנס'. ע"ש באורך.

(וע"ע בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א פח) – תשובה המלאה פרטי דינים והנהגות, שבה מורה דרך תשובה לאדם מטוים, שגנב ורימה את הבריות ועתה בא לעשות תשובה. בתוך הדברים הוא כותב לו שאין שייך בזמן הזה להתמיר, לשם כפרה, לשלם כפל על הגניבות שביצע).

'אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר – חייב, שהרי פטר עצמו מכלום' – רש"י פרש, כיון שהיה יודע שנפטר בהודאתו זו, אין זו הודאה. ונראה שטעם זה אינו אלא לומר שכל סוג הודאה שכזה אין שם 'הודאה' עליה, אך גם אם לא ידע שמודה בקנס פטור, והודה בדעה שיחוייב, אין זו הודאה. שהרי רבן גמליאל סבר שהעבד משוחרר, כמו שאמר לר' יהושע, ואם כן, מה הקשו הרי לא חייב עצמו בכלום, הלא ודאי רצה וסבר לשחררו, אלא מוכח שאין דנים על כל איש פרטי, מה כוונתו בהודאה, אלא הדין שוה בכל אופן.

מאידך, יש מקום לומר שאם הודה וסבר שאינו מחייב עצמו בכלום בהודאתו, ולבסוף הוברר שלאמיתו של דבר חייב עצמו בהודאה זו, י"ל שאין זו הודאה המחייבת, כיון שלפי דעתו לא חייב עצמו. והיה נראה להוכיח כן מלקמן (בע"ב), שכשבאו עדים שגנב והודה שגנב וטבח, ואח"כ הוזמו העדים, חשבינן את הודאת הטביחה כהודאה שאינה מחייבת, כיון שהודה מחמת העדים. ואע"פ שבאמת הודאה זו חייבתו. ואולם, הראב"ד להלן כתב שטעמו של סומכוס בדין זה, משום שסבר שהודאה מחמת ביעותתא אינה הודאה, כראב"ש. ומשמע מדבריו שלולא טעם ד'ביעותתא' (ששנוי במחלוקת), אכן לא מתחשבים כלל בדעתו של המודה, אלא לגופה של הודאה על פי הדין, אם הינה הודאה מחייבת או לא.

'(ע"ב) 'והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל' – יש לפרש את שינוי הלשון 'פר ואיל' מהביטוי הרגיל 'שור' ו'שה' – שרמזו לסימן את לשון הכתוב 'שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל'.

דף עו

'מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן' – ודוקא בקדשי מזבח, אבל אם מקדיש לבדק הבית, הרי זה כמכירה, וחייב ד' וה'. (תוס', עפ"י הגמרא להלן עט). ובאור הענין, על פי מה שייסד הגר"ח ז"ל, לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדיק הבית, שפעולת ההקדשה בקדשי בדיק הבית עיקרה וראשיתה היא הקנאה והעברת רשות להקדש, וכתוצאה מכך שהמזון שייך להקדש, חלה עליו קדושה. אולם בקדשי מזבח הדברים הפוכים, האדם מִחַל על החפץ קדושה, והיא אשר גורמת שהמזון ייאסר בהנאה להדיוט וממילא הוא נהיה 'מזון גבוה' (דוגמת מעשר שני אליבא דר' מאיר, שאין שם חלות הקנאה למאן דהו, רק החלת הקדושה הופכתו ל'מזון גבוה').